

Wegbereiders

*Roma en Sinti in Nederland en Tsjechië
over het profijt van onderwijs, 1950-2020*

ANITA VAN DER HULST

Anita van der Hulst, *Wegbereiders. Roma en Sinti in Nederland en Tsjechië over het profijt van onderwijs, 1950-2020*. Proefschrift. Uitgeverij Verloren, Hilversum 2022.

Promotie: 16 februari 2022 16.15 uur, Universiteit Leiden

Vakgebied: Sociale Geschiedenis

Promotoren: Prof. M. Schrover (Universiteit Leiden) en Dr. D. Hondius (Vrije Universiteit Amsterdam)

Anita van der Hulst: avanderhulst@xs4all.nl; 06.14423638

Een groot deel van de Europese Roma en Sinti is extreem laag opgeleid en daarom hebben ze weinig perspectief op een beter bestaan. Voor mensen uit de lagere sociaaleconomische klassen verbeterde vanaf 1950 de toegang tot het onderwijs, maar Roma en Sinti wisten daar nauwelijks van te profiteren. Hoe kan het dat het in de afgelopen zeventig jaar slechts zo weinig Roma en Sinti gelukt is om door te stromen naar het hoger onderwijs?

Om een antwoord te vinden op die vraag interviewde Anita van der Hulst voor *Wegbereiders* meer dan vijftig Roma en Sinti in Nederland en Tsjechië over hun ervaringen, in het leven in het algemeen en in het onderwijs in het bijzonder. Die groep bestond uit mannen en vrouwen, van verschillende leeftijden en zowel laag- als hoogopgeleid. Ook al hebben Nederland en Tsjechië een sterk verschillende naoorlogse geschiedenis, hebben Roma en Sinti het gebrek aan scholing gemeen.

Pas toen in beide landen in de jaren zestig het vrij rondtrekken aan banden werd gelegd, konden alle Roma en Sinti kinderen met regelmaat naar school. In communistisch Tsjechoslowakije werd de meerderheid van de Roma kinderen standaard op scholen voor licht verstandelijk-gehandicapte kinderen geplaatst; dat geldt in Tsjechië nu nog steeds voor bijna een kwart van de Roma kinderen. Op de woonwagenkampen in Nederland volgden de kinderen standaard het BLO-onderwijs (het tegenwoordige speciaal onderwijs). Pas vanaf 1990 stroomden de eerste Roma en Sinti kinderen door naar het voorgezet onderwijs.

Door de ongelijke kansen in het onderwijs in Nederland blijkt de onderwijsachterstand van kinderen uit laag sociaaleconomische milieus moeilijk in te halen. Onder Tsjechische Roma echter zijn de werkloosheid, armoede en het sociale isolement vaak zo groot dat de kloof met de lagere middenklasse vrijwel onoverbrugbaar is. Bovendien zijn discriminatie en racisme tegenover Roma daar virulent en alomtegenwoordig. Niettemin bereikt in Tsjechië een iets groter percentage Roma kinderen een hoog onderwijsniveau. Reden is dat daar bij Roma de leerplichtwet eerder gehandhaafd werd dan in Nederland.

Historisch gezien ontwikkelden Roma en Sinti in beide landen een achterdochtige houding tegenover de rest van de samenleving. Door hun gemeenschappelijke geschiedenis van achterstelling, verjaging en zelfs tweemaal een genocide, in de achttiende eeuw en in de Tweede Wereldoorlog, groeide een diep wantrouwen tegen de *gadzje*, tegen de mensen van buiten de eigen kring waar ook de school en de onderwijzers onder vallen.

Roma en Sinti die wel een opleiding genoten hadden, passeerden in de ogen van de anderen de grens naar die buitenwereld en hoorden er niet meer bij. De maatschappelijk succesvolle Roma gingen daarom op in de middenklasse. Omdat zij zodoende uit het zicht van de anderen verdwenen, bleef, zo toont dit onderzoek aan, voor de achterblijvers de meerwaarde van het volgen van onderwijs onzichtbaar. Daarom fungeerden de hoogopgeleiden tot voor kort niet als rolmodel. De maatschappelijk actieve Roma en Sinti op hun beurt zeggen tegenover (potentiële) werkgevers hun afkomst te verzwijgen, uit vrees om vanwege de diepgewortelde vooroordelen geen werk te krijgen of hun baan te verliezen. Daarom zijn de succesvollen in de samenleving en bij beleidsbepalers niet zichtbaar en blijven de gemarginaliseerde, laagopgeleide Roma en Sinti het beeld bepalen.

In de levensverhalen in dit onderzoek tekent zich echter een voorzichtige kentering af. De jonge generatie hoogopgeleide Roma en Sinti in beide landen, nu tussen de twintig en de veertig, werden actief gestimuleerd door hun zeer laagopgeleide ouders. Die waren een betere opleiding gaan beschouwen als de enige weg naar een beter leven voor hun kinderen. Deze groep hoogopgeleide Roma en Sinti is nog altijd klein. Maar zij zijn de wegbereiders, de eersten die door school sociale stijging verwezenlijkten, niet van hun achtergrond vervreemd raakten en zichtbaar zijn voor andere Roma en Sinti.